

Prof. dr hab. Kazimierz Ożóg

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Maciejak *Strategie nadawcze wideoblogerów prowadzących kanały popularnonaukowe w serwisie YouTube.pl* napisanej pod kierunkiem dr hab. Magdaleny Trysińskiej i dra Piotra Kubińskiego, Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki 2017

I. Uwagi wstępne

Rewolucja informatyczna – która z intensywnością burzy od dwudziestu pięciu lat obejmuje świat - gwałtownie zmienia także język polski i zachowania językowe Polaków. Jest to już truizm, stwierdzenie tyleż banalne, co i mocno obciążone semantycznie i pragmatycznie. Internet, a zwłaszcza portale interaktywne, należą dziś do fundamentów kultury współczesnego świata. Są najszerzej wykorzystywaną płaszczyzną kontaktów międzyludzkich, najbardziej rozpowszechnioną formą działania człowieka i wspólnot, a także zdobywania wiedzy o rzeczywistości. To swoisty paradoks, że człowiek współczesny przebywa częściej w świecie znaków, zwłaszcza tych najnowszej generacji, czyli wirtualnych, aniżeli w fizycznej rzeczywistości. A przecież największy wynalazek człowieka – właśnie znak – powstał po to, aby ułatwić wspólnotom ludzkim poruszanie się i działanie w świecie fizycznym. Był do niedawna wtórny wobec rzeczywistości, dzisiaj jest przed nią, jest pierwszy. Współczesność absolutyzuje znaki, przekazywane głównie przez nowe media, co ma ogromny wpływ zarówno na życie pojedynczych osób, działanie grup i funkcjonowanie zbiorowości narodowych.

Z tym większym zadowoleniem należy przyjmować prace przedstawicieli różnych dyscyplin: językoznawców, psychologów społecznych, antropologów, medioznawców, badaczy kultury, którzy starają się przybliżyć funkcjonowanie komunikacyjne (perswazyjne, pragmatyczne, wiedzowościowe, kulturowe itp.) znaków w mediach najnowszej generacji. Analizowane są nowe zjawiska dotyczące samej natury znaków elektronicznych, umiejscowienia wśród nich „tradycyjnych” znaków językowych, niezwykłych – bo w skali globalnej, w ułamkach sekund - sposobów ich rozpowszechniania, a szczególnie wpływu

nowych mediów i nowych znaków na postęp cywilizacyjny i na uczestników komunikacji. Do takich prac należy rozprawa Katarzyny Maciejak, która zajmuje się wideoblogami internetowymi rozpowszechniającymi treści popularnonaukowe. Wybór tematyki badawczej jest ze wszech miar trafny. Nie mieliśmy dotąd w nauce takiego opracowania. Autorka zajęła się ważną częścią funkcjonowania współczesnego Internetu, interaktywną popularyzacją wiedzy. Skupiła się na warstwie słownej badanych komunikatów. Udowodniła, że słowo zajmuje nadal najważniejsze miejsce w internetowym (multi) przekazie. Jest najbardziej obciążone semantycznie i pragmatycznie. Język naturalny jest ciągle na pierwszym miejscu wśród tego oceanu znaków wirtualnych.

II. Metodologia rozprawy. Badany materiał

Wybór odpowiedniej metodologii to sprawa w każdym badaniu naukowym najwyższej rangi. Od decyzji metodologicznych zależy pomyślność (fortunność) dużego aktu naukowej penetracji danego zjawiska. Tym ważniejsze to kwestie w przypadku osób rozpoczynających drogę naukową, adeptów – doktorantów – każdej dyscypliny. Autorka recenzowanej rozprawy prowadzi wszystkie naukowe procedury według precyzyjnie określonych zasad metodologicznych. Jest w swoich założeniach ‘harmonijnie’ eklektyczna i umiejętnie łączy sprawdzone, utwierdzone w językoznawstwie, klasyczne metody strukturalne badania tekstu (także całego dyskursu) popularnonaukowego z metodami nowszymi dotyczącymi badań językowych stylów, strategii komunikacyjnych i badań medioznawczych.

Najważniejsza metoda stosowana w recenzowanej rozprawie to strukturalna tekstologia. Każdy analizowany tekst pojedynczego wideobloga stanowi zamkniętą całość formalną i znaczeniową, niewielkie uniwersum językowo-kulturowe z wieloma współgrającymi elementami różnych poziomów, a zależności są tu bardzo interesujące, możliwe do precyzyjnego określenia. I te zależności, tę grę różnych składników wideobloga należy odkryć. Autorka wykorzystuje tu znakomite osiągnięcia, ustalenia metodologiczne i merytoryczne takich badaczy, jak Jerzy Bartmiński i Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska („Tekstologia”), Urszula Żydek-Bednarczuk („Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu”). Kolejny – dodajmy bardzo mocny składnik metodologiczny rozprawy – to stylistyka. Pani Maciejak bardzo dobrze przejmuje i twórczo rozwija założenia najnowszych dociekań nad stylami języka polskiego. W tym obszarze opiera się na ustaleniach takich badaczy jak: Stanisław Gajda, Stanisław Dubisz, Teresa Dobrzyńska, Maria Wojtak, Anna Starzec. Na podstawie zebranego materiału, stosując ich metody, świetnie przybliży współczesne cechy stylu popularnonaukowego w ogóle, w szczególności zaś jego odmiany w wideoblogach.

Doktorantka znacząco rozwinęła naszą wiedzę o cechach gatunkowych wideobloga, wykorzystując tu metody badań genologicznych, tym cenniejsza to sprawa, że zastosowano je do ustalania cech gatunkowych zjawiska nowego, płynnego, o nieostrych granicach tekstowych i medialnych. Bardzo ciekawe naukowe wnioski dotyczą popularyzacji wiedzy. Niebanalne obserwacje przybliżają szeroko stosowany ze względów perswazyjnych w badanych tekstach styl potoczny i - rzecz jasna – styl komputerowy. W pracy wykorzystano również założenia metodologiczne dotyczące badań nad współczesnymi mediami, tu szczególnie płodna metodologicznie i merytorycznie jest refleksja nad wideoblogami, jako najbardziej rozpowszechnioną w You Tube formą amatorskiego filmu wideo. Niebanalne są obserwacje z psychologii społecznej. Określają one wpływ nowych mediów na odbiorców. Wszystkie te cząstkowe elementy metodologiczne spaja metoda badania perswazyjnych strategii komunikacyjnych i dyskursu dydaktycznego.

Autorka ogromnie docenia rangę materiału badawczego, a wszystkie uogólnienia i wnioski opiera na jego szczegółowej analizie. Materiał ten jest bogaty, reprezentatywny, zróżnicowany pod względem podejmowanych zagadnień. Przedstawiona w aneksie rozprawy niewielka jego część może służyć do dalszych badań.

Zastosowaną metodologię i badany materiał oceniam wysoko. To mocny filar, na którym pewnie wspiera się cały wykład wnoszący wiele nowych, w pełni naukowych spostrzeżeń o współczesnych językowych sposobach popularyzacji wiedzy na wideoblogach. To cenna rozprawa, która w swojej istocie dobrze rozpoznaje niektóre relacje między językiem a kulturą (medialną, naukową, dydaktyczną).

III. Merytoryczna zawartość pracy

Rozprawa mgr Katarzyny Maciejak przy całej złożoności podejmowanej problematyki i szerokości badań związków między współczesną kulturą medialną (internetową) a językiem znakomicie wypełnia maksymę ilości podawanych informacji. Jest to dzieło dobrze napisane pod względem stylu naukowego, zwarte, logiczne, dobrze podzielone na rozdziały, które wypełniają zamierzone częściowe cele badań. Ogółem praca liczy wraz z bibliografią – optymalnie moim zdaniem – 229 stron. Do tego trzonu dołączono ponad 150 stron aneksu, na który składają się wiernie zapisane teksty kilkudziesięciu wideoblogów. Jako badacz języka mówionego, a każdy wideoblog to także niewielki tekst mówiony, uważam, że jest to świetny materiał do dalszych badań różnych elementów składających się na te teksty. Zatem praca przynosi nie tylko ciekawe nowe, oryginalne wyniki badań, ale jest wielkim źródłem materiałowym. Ten doktorat może być impulsem do nowych dociekań z powodu zawartych w nim obserwacji merytorycznych, jak i wielkiego aneksu materiałowego.

Pracę podzielono na dziesięć wielkich modułów informacyjnych: wstęp, zakończenie i 8 rozdziałów. Od razu zwracam uwagę na harmonijne relacje między fragmentami teoretycznymi i empirycznymi. Autorce udało się zachować cenną równowagę.

Pani Katarzyna Maciejak to badaczka pełna pasji, intelektualnego, emocjonalnego i wolicjonalnego zaangażowania w podejmowaną pracę. Zaraz to można poznać po dwóch mottach, pierwsze, za Janem Miodkiem - dotyczy ono swoistego wyznania wiary, że nawet najbardziej skomplikowane treści naukowe można wytłumaczyć w sposób nieskomplikowany prostemu człowiekowi, drugie za Wiesławem Godzicem traktujące o tym, że współcześnie językoznawca musi zejść do Internetu, bo w tym medium decyduje się przyszłość języka. Pasję i ponadprzeciętne zaangażowanie Autorki w proces naukowych dociekań widzę zwłaszcza w obszernych przypisach. Rozsadzają one ciasny gorset ascetycznych uwag i odniesień bibliograficznych.

Wstęp (s.4–28) to nie tylko pierwsze informacje, ale jest to w rzeczywistości bardzo obszerny rozdział teoretyczno-metodologiczny. Autorka precyzyjnie omawia w nim pojecie kluczowe, właśnie strategii, daje ogólny rzut na strukturę pracy i badany problem naukowy związany z funkcjonowaniem specjalnego rodzaju tekstu w nowym internetowym, interaktywnym wideoblogu, opisuje sposób gromadzenia materiału i daje jego charakterystykę. Ten fragment pracy zawiera – co szczególnie chwalę - obszerne przypisy nie tylko przywołujące najnowsze pozycje bibliograficzne, ale także polemizujące z dotychczasowymi ujęciami czy je komentujące, co świadczy o bardzo dobrym opanowaniu przez Autorkę aparatu naukowego i naukowej dyskusji.

We Wstępie dobrze opisano punkty (podrozdziały) 1, 2 i 3, ale zabrakło mi punktu 4., który *expressis verbis* powinien traktować o stosowanych metodach analizy zebranego materiału. Metody te są przytaczane w poszczególnych rozdziałach badawczych, ale tutaj należało je przynajmniej wymienić. Mały falstart mamy w pierwszym zdaniu; otóż tropię – jako badacz wyrazów modnych – czasownik *wpisywać się w coś*. I jest; Analiza (...) wpisuje się w obszar badań nad językiem w mediach (s.4).

Rozdziały I, II i III należą do fragmentów stricte teoretycznych. Autorka postępuje tu według klasycznej zasady: od spraw najbardziej ogólnych do szczegółowych.

Rozdział I zatytułowany **You Tube jako platforma Web 2.0** (s. 27-38) przedstawia jeden z najpopularniejszych serwisów internetowych. Informacje o tym fenomenie istniejącym w skali globalnej są powszechnie znane i Autorka podała je na podstawie krytycznej analizy opracowań innych badaczy. Wykład jest przystępny i bardzo zwięzły. Pani Doktorantka dobrze odpowiedziała na pytanie o cechy tej platformy, określiła jej miejsce w zjawisku

zwanym Internetem i mądrze zanalizowała przyczyny wielkiej popularności wśród odbiorców.

Bardzo cenię ważny merytorycznie (z przewagą treści teoretycznych, ale także badawczy) rozdział II **Wideoblog – próba charakterystyki gatunku** (s. 39-56). Od razu stwierdzam, że jest to próba w pełni udana. Autorka poczyniła tu ważne dla językoznawców i medioznawców ustalenia genologiczne dotyczące specyfiki wideobloga, zwłaszcza wideobloga popularnonaukowego. To istotny postęp naszej wiedzy o tym gatunku. Uważam, że ten rozdział powinien być specjalnie wydany drukiem i rozpowszechniony wśród uczniów i studentów.

Część teoretyczną zamyka znakomicie rozdział III **Współczesny styl popularnonaukowy** (s. 57-75). Otrzymaliśmy tekst zdający w pełni relację z cech tego stylu i jego funkcjonowania w dzisiejszej komunikacji nie tylko dydaktycznej i naukowej, ale – co szczególnie ważne – medialnej.

Rozdział IV **Tytuły** (s.76-95) otwiera w dobrym stylu część empiryczną recenzowanej rozprawy. Zanalizowano w nim bardzo ważny segment wideoblogów, właśnie tytuły, czyli ich tekstową wizytówkę zachęcającą do „skorzystania” z dalszych treści. Autorka odkryła tu liczne mechanizmy (zabiegi, sposoby) stosowane w tytułach, aby odbiorca „dał się uwieść”.

W rozdziale V **Metatekst** (s. 99-128) Doktorantka precyzyjnie zanalizowała warstwę ważnych elementów pochodzących - jak nazywa to Anna Wierzbicka - z drugiej linii tekstu, których zadaniem jest organizacja formalna i semantyczna tekstu głównego. Dokładnie określono, które jednostki metatekstowe są brane pod uwagę: operatory porządku logicznego, operatory wyróżnienia oraz operatory ekwiwalencji. Jest to świetny podział, dobrze przystający do specyfiki wideoblogów. Analiza – co stwierdzam jako długoletni badacz metatekstu – jest bez zarzutu, a kilka obserwacji odnoszących się do operatorów meta to rzeczy zupełnie nowe w polskim językoznawstwie. Autorka dowiodła, jak operatory metatekstowe w wideoblogach najpierw spajają tekst, i kolejno, mają funkcję perswazyjną, zachęcają do skorzystania z oferty przez to, że są składnikami zabiegów związanych z porządkowaniem wyводу popularnonaukowego, wyróżnianiem pewnych jego składników merytorycznych, wyjaśnianiem bardziej skomplikowanych treści, które muszą być atrakcyjnie i w sposób przystępny podane. Istotnie zatem przyczyniają się do realizacji zamierzonych strategii.

Z wielkim zainteresowaniem czytam rozdział VI traktujący o **Kategorii osoby** (s. 129-152). Autorka odkrywa w nim za pośrednictwem właśnie tej kategorii relacje organizujące dialogowość wypowiedzi wideobloga. Jest to istotny mechanizm perswazyjny. Bardzo celne

jest założenie ogólne, że „Komunikacja za pośrednictwem mediów wymusza układy nadawczo-odbiorcze charakteryzujące się większym stopniem skomplikowania niż w typowym kontakcie ustnym (...)” s. 129.

Takie kategorie semantyczne i pragmatyczne, a nawet szerzej – kulturowe – jak: atrakcyjność podawanych informacji naukowych, wiarygodność, pozyskiwanie i źródło przekazywanej w wideoblogu (popularnej) wiedzy, sygnalizowanie „będącego w cenie”, bardzo perswazyjnego krytycznego myślenia, prawa do błędu, przełamywanie dystansu, autorytet naukowy, kategoria prawdy, w ogóle poznanie są przedmiotem analizy w rozdziale VII zatytułowanym **Autoprezentacja** (s. 153-178). Autorka – na podstawie analizowanych tekstów wideoblogów - czyni kapitalne rozważania o statusie poznania naukowego, o istocie popularyzacji wiedzy i miejscu wiedzy w dzisiejszym postmodernistycznym świecie. Rozdział w pełni przyjmuje.

Merytoryczne rozważania oparte na analizie zebranego materiału kończy rozdział VIII **Odmiana potoczna** (s. 179-205). Znow otrzymaliśmy bardzo kompetentny fragment rozprawy przybliżający istotną rolę elementów potocznych w podniesieniu atrakcyjności tekstowego przekazu wideobloga popularnonaukowego. Jest to ważny, merytorycznie nośny głos w dyskusji o ekspansywnej potoczności w dzisiejszych przekazach medialnych. Z drobnych uwag: sugerowałbym dodanie fragmentu przybliżającego podział wyrazów potocznych na różne grupy. Jest tych grup kilka. To uzupełnienie można poczynić przed drukiem rozprawy.

Rozprawę kończy bardzo dobre **Zakończenie** (s. 206-209). Zbiera ono najważniejsze wyniki badań i pokazuje, w czym te badania są nowe i stanowią pomnożenie naszej wiedzy o polskim uniwersum językowo-kulturowym.

IV. Styl rozprawy, aparat naukowy

Język i styl rozprawy są bez zarzutu. Praca jest bardzo dobrze przepisana. Aparat naukowy świadczy o dojrzałości badaczki. Bibliografia obfita, wystarczająca, moim zdaniem kompletna, pozycje starsze i nowsze, netografia tworzą kapitalne tło do rozważań autorskich. Autorka wybrała przypisy, gdyż ta metoda pozwala jej na szersze odniesienia do cytowanych prac, ich komentowanie i polemikę. Odsyłacze słabo – moim zdaniem – realizowałyby bogatą osobowość Badaczki. Zwracam uwagę na szczególną dbałość Doktorantki o terminy. A kiedy trzeba, tworzy własne definicje, jak w przypadku odważnej definicji wideobloga ze s. 46. Każdy rozdział jest uporządkowany, bardzo cenne są podsumowania. I na koniec sprawa do dyskusji, czy zamiast modnego i nadużywanego w różnych pracach terminu **strategia** można dać jakiś inny? Dlaczego Autorka wybrała właśnie **strategie**?

V. Konkluzja końcowa:

Praca doktorska Katarzyny Maciejak **Strategie nadawcze wideoblogerów prowadzących kanały popularnonaukowe w serwisie YouTube.pl**, napisanej pod kierunkiem dr hab. Magdaleny Trysińskiej i dra Piotra Kubińskiego, spełnia rygory formalne i merytoryczne stawiane przed rozprawami doktorskimi przez Ustawę z 14 marca 2003 roku „O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki”. Praca ta stanowi duże osiągnięcie badawcze Autorki i znacząco rozszerza naszą wiedzę o współczesnych relacjach między językiem i kulturą (medialną, internetową). Niniejszym stawiam wniosek do Rady Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego o dopuszczenie mgr Katarzyny Maciejak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Postuluję wyróżnienie i druk tej pracy.

Rzeszów, 5 września 2017

Kazimierz Ożóg

